

2.5 Věková struktura a ekonomická aktivita

K 1. 3. 2001 dosáhl počet 60letých a starších 1 883 783 osob. Jak bylo již výše uvedeno, z tohoto počtu tvoří nepracující důchodci převážnou většinu (91,9 %). Pouhých 6,1 % představují pracující důchodci a zbývající 2 % pak osoby, které jsou stále ekonomicky aktivní, a to i po překročení věkové hranice 60 let, resp. státem stanovené hranice odchodu do starobního důchodu. Tyto osoby, jejichž počet činí 37 790, byly při zpracování výsledků sčítání zahrnuty do skupiny mezi osoby zaměstnané, zaměstnavatele a samostatně činné. Následující část je zaměřena na přiblížení skupiny pracujících důchodců podle postavení v zaměstnání a odvětví ekonomické činnosti.

Při posledním sčítání lidu, domů a bytů byla v tiskopise Sčítací list osob zahrnuta mj. otázka č. 19 zjišťující postavení v zaměstnání charakterizující osoby ekonomicky aktivní (tj. i pracující důchodce) z hlediska jejich vztahu k vykonávanému pracovnímu místu. V této otázce byla možná volba z následujících odpovědí:

- *Zaměstnavatelé* – uvedly osoby, které v rámci své podnikatelské činnosti zaměstnávají jednu nebo více osob – zaměstnanců,
- *Zaměstnanci v pracovním nebo služebním poměru* – uvedly osoby s pracovním poměrem na dobu určitou i neurčitou, zaměstnanci jmenovaní nebo volení a zaměstnanci ve služebním poměru (tj. příslušníci armády a policisté),
- *Ostatní zaměstnanci* – zapsaly osoby, které jsou zaměstnány na základě dohod o pracovní činnosti a dohod o provedení práce,
- *Samostatně činní (vč. podnikatelů bez zaměstnanců)* – uvedly osoby s podnikatelským oprávněním, které nezaměstnávají v rámci svého podnikání žádné další osoby. Jedná se o osoby zapsané v obchodním rejstříku, v živnostenském rejstříku, osoby podnikající na základě zvláštních předpisů (lékaři, veterináři, auditoři aj.), osoby provozující zemědělskou činnost podle zvláštních předpisů,
- *Členové produkčních družstev* – zapsali členové výrobních, zemědělských, případně jiných produkčních družstev. Nepatří sem řádní zaměstnanci těchto družstev ani členové spotřebitelských družstev,
- *Pomáhající rodinní příslušníci* – uvedly osoby, které pracují na jiném základě než pracovním vztahem. Pokud jsou rodinní příslušníci zaměstnáni v rodinném podniku na základě např. pracovní smlouvy, vyznačili se jako zaměstnanci v pracovním poměru.

V následující otázce Sčítacího listu osob se zjišťovalo odvětví ekonomické činnosti, jež se určovalo podle hlavního druhu ekonomické činnosti, která vede k vytvoření konkrétních výrobků nebo výkonů – služeb. Respondent si volil z předloženého přehledu.

Je zřejmé, že nejvíce ekonomicky aktivních důchodců připadá z důvodu dostatečných fyzických i psychických sil na nejnižší věkové skupiny důchodců. Nejvíce ekonomicky aktivních důchodců je ve věku mezi 60 až 64 lety. Plnou polovinu z celkového počtu pracujících důchodců představují pracující důchodci právě tohoto věku. Další jednu třetinu z celkového počtu pracujících důchodců tvoří ekonomicky aktivní ve věku mezi 65 až 69 lety. Tedy více než čtyři pětiny mezi pracujícími důchodci podle údajů ze sčítání lidu tvoří osoby ve věku mezi 60 až 69 lety. Údaje ze sčítání lidu dokládají, že se zvyšujícím se věkem se počty i podíly pracujících důchodců v důsledku přirozeného úbytku (zvyšující se úmrtnosti v těchto věkových skupinách) minimalizují.

Z hlediska postavení v zaměstnání převažují mezi pracujícími důchodci – muži i ženami – zaměstnanci v pracovním a služebním poměru, kteří představují téměř polovinu z celkového počtu ekonomicky aktivních důchodců. Další jednu čtvrtinu tvoří ostatní zaměstnanci a téměř jednu pětinu pak samostatně činní. Mezi pracujícími důchodci jsou ve velmi nízkém počtu zastoupeni podnikatelé a podíly zbývajících sledovaných skupin podle postavení v zaměstnání byly početně nevýznamné.

Tab. 18 Důchodci podle věku, ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání

Ekonomická aktivita, postavení v zaměstnání	Věk					Důchodci celkem
	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 - 79	80+	
Pracující důchodci celkem	57 738	38 830	15 843	1 970	363	114 744
<i>zaměstnavatelé</i>	1 650	1 087	448	53	22	3 260
<i>zaměstnanci v prac. a služebním poměru</i>	27 944	18 079	6 595	777	113	53 508
<i>ostatní zaměstnanci</i>	15 004	9 797	3 943	448	75	29 267
<i>samostatně činní</i>	9 916	7 459	3 738	569	129	21 811
<i>členové produk. družstev</i>	212	124	41	6	-	383
<i>pomáhající rod. přísluš.</i>	664	505	252	27	4	1 452
<i>nezjištěné postavení</i>	2 348	1 779	826	90	20	5 063
Nepracující důchodci celkem	383 240	391 404	389 321	322 195	245 089	1 731 249
Důchodci úhrnem	440 978	430 234	405 164	324 165	245 452	1 845 993

Struktura populace pracujících důchodců – mužů podle postavení v zaměstnání je obdobná struktuře všech pracujících důchodců. Jen nižší, stále však dominantní, je zastoupení zaměstnanců v pracovním a služebním poměru, naopak vyšší podíl byl zjištěn u samostatně činných v porovnání s populací všech pracujících důchodců.

Mezi pracujícími důchodkyněmi je oproti pracujícím důchodcům vyšší zastoupení jak skupiny zaměstnankyň v pracovním a služebním poměru, tak ostatních zaměstnankyň, ale u skupiny samostatně činných byl zaznamenán nižší podíl. Z údajů ze sčítání lidu vyplynulo, že k podnikatelským aktivitám spíše více inklinují muži, neboť každý čtvrtý pracující důchodce patří do skupiny samostatně činných, ale jen každá devátá pracující důchodkyně podniká na základě živnostenského oprávnění či na základě příslušných zvláštních předpisů (jedná se hlavně o svobodná povolání).

Tab. 19 Důchodci podle věku, pohlaví, ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání

Ekonomická aktivita, postavení v zaměstnání	Věk					Důchodci celkem
	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 - 79	80+	
Muži						
Pracující důchodci celkem	27 989	25 032	11 001	1 390	287	65 699
<i>zaměstnavatelé</i>	1 045	864	378	44	19	2 350
<i>zaměstnanci v prac. a služebním poměru</i>	12 312	11 125	4 346	520	89	28 392
<i>Ostatní zaměstnanci</i>	6 751	5 878	2 572	287	57	15 545
<i>samostatně činní</i>	6 557	5 875	3 065	462	103	16 062
<i>členové produk. družstev</i>	121	83	23	4	-	231
<i>pomáhající rod. přísluš.</i>	229	223	141	16	1	610
<i>nezjištěné postavení</i>	974	984	476	57	18	2 509
Nepracující důchodci celkem	163 077	163 121	152 189	113 710	72 709	664 806
Důchodci úhrnem	191 066	188 153	163 190	115 100	72 996	730 505
Ženy						
Pracující důchodkyně celkem	29 749	13 798	4 842	580	76	49 045
<i>zaměstnavatelé</i>	605	223	70	9	3	910
<i>zaměstnanci v prac. a služebním poměru</i>	15 632	6 954	2 249	257	24	25 116
<i>Ostatní zaměstnanci</i>	8 253	3 919	1 371	161	18	13 722
<i>samostatně činní</i>	3 359	1 584	673	107	26	5 749
<i>členové produk. družstev</i>	91	41	18	2	-	152
<i>pomáhající rod. přísluš.</i>	435	282	111	11	3	842
<i>nezjištěné postavení</i>	1 374	795	350	33	2	2 554
Nepracující důchodkyně celkem	220 163	228 283	237 132	208 485	172 380	1 066 443
Důchodkyně úhrnem	249 912	242 081	241 974	209 065	172 456	1 115 488

Podle odvětví ekonomické činnosti nejvíce pracujících důchodců – mužů i žen je činných v průmyslu. Toto odvětví ekonomické činnosti uvedla více než jedna sedmina respondentů. Druhým nejčetnějším odvětvím ekonomické činnosti pracujících důchodců je oblast školství. Následuje odvětví ekonomické činnosti označené jako ostatní veřejné a osobní služby. Naopak nejméně pracujících důchodců zaznamenalo jako odvětví své ekonomické činnosti peněžnictví a pojišťovnictví a dále velmi nízké zastoupení pracujících důchodců je podle výsledků sčítání v oblasti výzkumu a vývoje.

Mezi pracujícími důchodci – muži a ženami byly ve struktuře odvětví ekonomické činnosti zaznamenány významné rozdíly. Pracující důchodci nejčastěji působí v odvětvích: průmysl, činnosti v oblasti nemovitostí a služby pro podniky, ostatní veřejné a osobní služby a školství. Ženy jsou nejčastěji činné v odvětvích: školství, zdravotnictví, ostatní veřejné a osobní služby, průmysl a obchod.

Tab. 20 Důchodci podle věku, ekonomické aktivity a odvětví ekonomické činnosti

Ekonomická aktivita, odvětví ekonomické činnosti	Věk					Důchodci celkem
	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 - 79	80+	
Pracující důchodci celkem	57738	38830	15843	1970	363	114744
<i>zeměd., lesnictví, rybolov</i>	3381	2460	1094	126	15	7076
<i>průmysl</i>	9941	6437	2289	241	52	18960
<i>stavebnictví</i>	3610	2262	858	103	11	6844
<i>obchod, opravy mot. vozidel a spotř. zboží</i>	4786	2783	1057	111	19	8756
<i>pohostinství a ubytování</i>	1567	951	381	57	6	2962
<i>doprava, pošty, telekom.</i>	2315	1272	425	54	4	4070
<i>peněžn. a pojišťovnictví</i>	699	423	145	10	4	1281
<i>činnost v obl. nemovitostí, služby pro podniky</i>	4873	3571	1637	189	45	10315
<i>výzkum a vývoj</i>	559	646	262	46	7	1520
<i>veř. spr., obrana, soc. zab.</i>	3542	2286	876	90	16	6810
<i>školství</i>	7909	4889	1860	238	42	14938
<i>zdrav., veter. a soc. služby</i>	4971	3495	1361	202	25	10054
<i>ostat. veř. a osobní služby</i>	5773	4538	2381	374	87	13153
<i>nezj. odvětví ek. činnosti</i>	3812	2817	1217	129	30	8005
Nepracující důchodci celkem	383 240	391 404	389 321	322 195	245 089	1 731 249
Důchodci úhrnem	440 978	430 234	405 164	324 165	245 452	1 845 993

Z celkového počtu pracujících důchodců – mužů i žen činných v oblasti zemědělství, lesnictví a rybolovu tvoří 72 % muži a 28 % ženy. V průmyslu a stavebnictví jsou pracující důchodci – muži zastoupeni 76 % a ženy pak 24 %. Zbývající sledovaná odvětví ekonomické činnosti představují svoji povahou služby, kde zastoupení mužů a žen je přibližně stejné.

Tab. 21 Důchodci podle věku, pohlaví, ekonomické aktivity a odvětví ekonomické činnosti

Ekonomická aktivita, odvětví ekonomické činnosti	Věk					Důchodci celkem
	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 - 79	80+	
Muži						
Pracující důchodci celkem	27 989	25 032	11 001	1 390	287	65 699
<i>zeměd., lesnictví, rybolov</i>	2 207	1 911	880	102	11	5 111
<i>průmysl</i>	6 727	5 030	1 814	193	38	13 802
<i>stavebnictví</i>	2 820	2 035	788	92	11	5 746
<i>obchod, opravy mot. vozidel a spotř. zboží</i>	1 961	1 611	677	67	10	4 326
<i>pohostinství a ubytování</i>	403	360	178	33	4	978
<i>doprava, pošty, telekom.</i>	1 545	940	301	38	4	2 828
<i>peněžn. a pojišťovnictví</i>	283	259	99	9	3	653
<i>činnost v obl. nemovitostí, služby pro podniky</i>	2 666	2 526	1 264	144	40	6 640
<i>výzkum a vývoj</i>	308	511	220	44	7	1 090
<i>veř. spr., obrana, soc. zab.</i>	1 886	1 641	676	63	11	4 277
<i>školství</i>	2 268	2 626	1 148	144	27	6 213
<i>zdrav., veter. a soc. služby</i>	858	1 481	813	143	24	3 319
<i>ostat. veř. a osobní služby</i>	2 354	2 456	1 397	238	71	6 516
<i>nezj. odvětví ek. činnosti</i>	1 703	1 645	746	80	26	4 200
Nepracující důchodci celkem	163 077	163 121	152 189	113 710	72 709	664 806
Důchodci úhrnem	191 066	188 153	163 190	115 100	72 996	730 505
Ženy						
Pracující důchodkyně celkem	29 749	13 798	4 842	580	76	49 045
<i>zeměd., lesnictví, rybolov</i>	1 174	549	214	24	4	1 965
<i>průmysl</i>	3 214	1 407	475	48	14	5 158
<i>stavebnictví</i>	790	227	70	11	-	1 098
<i>obchod, opravy mot. vozidel a spotř. zboží</i>	2 825	1 172	380	44	9	4 430
<i>pohostinství a ubytování</i>	1 164	591	203	24	2	1 984
<i>doprava, pošty, telekom.</i>	770	332	124	16	-	1 242
<i>peněžn. a pojišťovnictví</i>	416	164	46	1	1	628
<i>činnost v obl. nemovitostí, služby pro podniky</i>	2 207	1 045	373	45	5	3 675
<i>výzkum a vývoj</i>	251	135	42	2	-	430
<i>veř. spr., obrana, soc. zab.</i>	1 656	645	200	27	5	2 533
<i>školství</i>	5 641	2 263	712	94	15	8 725
<i>zdrav., veter. a soc. služby</i>	4 113	2 014	548	59	1	6 735
<i>ostat. veř. a osobní služby</i>	3 419	2 082	984	136	16	6 637
<i>nezj. odvětví ek. činnosti</i>	2 109	1 172	471	49	4	3 805
Nepracující důchodkyně celkem	220 163	228 283	237 132	208 485	172 380	1 066 443
Důchodkyně úhrnem	249 912	242 081	241 974	209 065	172 456	1 115 488